

Частина I

У ТИЛУ

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

РОЗДІЛ 1

Завзятий солдат Швейк долучається до світової війни

— Убили Фердинанда нашого, — повідомила служниця панові Швейку, який колись був визнаний військовою медкомісією за кретина, отримав звільнення від військової служби й відтоді торгував собаками, шолудивими покручами, яким підробляв родовід.

Крім цього заняття, Швейк був обтяжений ще й ревматизмом, і саме тепер мастив коліна оподельдоком.

— Котрого то Фердинанда, пані Мюллерова? — перепитав Швейк, не припиняючи розтирати коліна. — Я двох Фердинандів знавав. Один — помічник аптекаря Пруші, отой, що вижлуктив йому нишком пляшку якогось бальзаму для волосся, і ще другого знаю, Фердинанда Кокошку, що собачі гівна збирає. Обом туди й дорога, щиро кажучи.

— Та ну вас, мосьпане, то ж пан ерцгерцог Фердинанд, отой, із Конопіште, товстий такий, побожний.

— Матінко Божа! — вигукнув Швейк. — Оце так новина. І де ж йому, ерцгерцогові, таке сталося?

— У Сараєві його, мосьпане, встрілили, із револьвера. Їхав туди з отою своєю ерцгерцогинею в автомобілі.

— Подумати тільки, пані Мюллерова, в автомобілі. Велике цабе, може собі дозволити, і не помислить же, що та автомобільна їзда може й до лиха довести. А Сараєво — то ж, пані Мюллерова, в Боснії. Не інакше, турки устругнули. Не варто було забирати їхньої Боснії та Герцеговини. Ач, воно як, пані Мюллерова. Віддав Богу душу наш пан ерцгерцог. Довго мучився?

— Його світлість умиць сконали, мосьпане. Та й таке: револьвер не іграшка. У нас у Нусле якось один добродій теж отак бавився з револьвером — то перестріляв усю родину, та ще й консьєржа, який пішов глянути, хто це там стріля на четвертому поверсі.

— Револьвери всякі бувають, пані Мюллерова, є таке, що не стрельне, хоч ти йому сказися. Таких систем безліч. Але для пана ерцгерцога, звісно, купили щось перфектне. І скажу я вам, пані Мюллерова, чоловік, який те діло провернув, мусив як слід причепуритися. Ерцгерцога стріляти — робота, знаєте, нелегка. Це вам не браконьєру єгеря порішити. Тут уся хитрість у тому, як до нього підступитися. У драному на такого пана і не смій. Як не хочеш, щоб поліція ще заранше загребла, мусиш бути в циліндрі.

— Та таких там, кажуть, була сила-силенна.

— Певна річ, пані Мюллерова, — погодився пан Швейк, закінчивши з масажем колін, — якби вам заманулося, скажімо, застрелити пана ерцгерцога чи найяснішого цісаря, ви ж неодмінно б із кимось порадилися. Одна голова добре, а більше — ліпше. Той щось порадить, інший підкаже, разом сили сполучімо — двигнем і найтяжчий труд, — як співається у нашому гімні. Тут головне підстерегти момент, коли той пан поблизу їхатиме. Як пан Лучені, пам'ятаєте, отой, що проштрикнув терпугом нашу покійну Єлизавету. Це ж він із нею прогулювався. От і вір людям після цього; відтоді жодна цісарева на прогулянки вже не ходить. А скількох таке ще чекає? От побачите, пані Мюллерова, доберуться і до російського царя з царицею, а може, і, хай Бог боронить, до самого найяснішого цісаря, якщо вже з дядечка почали. У старого ворогів чимало набереться. Куди тому Фердинандові. Казав один добродій у корчмі, настануть такі часи, що ті цісарі лускатимуть один по одному, жодна державна служба не врятує. Тоді ще з'ясувалося, що у нього грошей катма, то корчмарю довелося здати

його поліції. А він корчмарю — ляща, а поліцаєві аж два. Скрутили його та й відвезли у кошику для пияків, аби трохи прочунав. Охо-хо, пані Мюллерова, що за часи настали. Ще одна втрата для Австрії. Згадую, як був я на війні, у нас один інфантерист¹ гейтмана застрелив. Зарядив флінту та й у канцелярію. Йому там кажуть, мовляв, нема чого тобі тут вештатися. А він знай своєї: дайте з гейтманом поговорити. Той гейтман вийшов — і зразу впаяв йому казарника². А той підняв флінту — і бац йому прямо в серце. Так йому та куля вилетіла через спину і ще й у канцелярії шкоди наробила. Розбила фляжку чорнила й перепаскудила службові акти.

— А що ж із тим солдатом далі було? — спитала пані Мюллерова, почекавши, доки Швейк одягнеться.

— Повісився на підтяжках, — відповів Швейк, чистячи свій котелок. — Та ще якби на своїх. А то позичив їх у тюремного наглядача, каже, штани йому спадають. А що йому, чекати, поки розстріляють? У такій ситуації, знаєте, пані Мюллерова, всякому б у голові замакітрилося. Наглядача тоді відсторонили і впаяли шість місяців. Тільки він їх не відсидів. Утік до Швейцарії і зробився там проповідником у якійсь церкві. У наші часи чесних людей обмаль, пані Мюллерова. Я собі так гадаю, пан ерцгерцог Фердинанд у тому Сараєві теж, мабуть, отого, що в нього стріляв, не розкусив. Бачить: панич якийсь, та й думає собі: видно, порядний чоловік, он, як вітає. А панич йому бабах... Одну вгатив чи кілька?

— Газети пишуть, пан ерцгерцог був як решето. Геть усі патрони в нього спустив.

— Це робиться швидко, пані Мюллерова, напрочуд швидко. Особисто я для такого діла браунінга купив би.

1 Піхотинець (локальний відповідник, тут і далі чеські й німецькі звання вжито паралельно). — Тут і далі — прим. пер., якщо не зазнач. ін.

2 Військове покарання, заборона виходити з казарми.

На позір — чисто іграшка, але з нього за хвилину можна перестріляти штук зо двадцять ерцгерцогів будь-якої товщини. Воно, між нами кажучи, пані Мюллерова, у товстого пана ерцгерцога поцілити не штука, не те, що в худого. Пригадуєте ту okazію, коли португальці свого короля підстрелили? Теж пузатий був. Зрештою, як подумати, де королю шупляком бути? Ну гаразд, піду-но я до корчми «Під келихом», а як прийдуть по ратліка¹, за якого я завдаток узяв, то перекажіть їм, що він у мене на псарні за містом, бо якраз допіру я йому вуха купіював, тож перевозити його поки що не можна, вуха застудить. Ключа лишіть консьєржі.

У корчмі «Під келихом» відвідувач був лише один. Був то Бретшнайдер, таємний агент на службі державної поліції. Корчмар Палівець мив пивні підставки, а Бретшнайдер марно намагався зав'язати з ним поважну розмову.

Палівець був знаний лихослівник, щодруге слово було в нього або срака, або гівно. Водночас, це був напрочуд ерудований добродій, що кожному радив почитати, що саме написав про оцю другу річ Віктор Гюго, коли йому знадобилося змалювати останню відповідь старої гвардії Наполеона англійцям під час битви під Ватерлоо.

— Гарне літо видалося, — старанно підтримував Бретшнайдер поважну розмову.

— Гівна воно все варте, — відповідав Палівець, складаючи підставки у креденс.

— Оце нам утнули нині в Сараєві, — зі слабкою надією озвався Бретшнайдер.

— У якому то «Сараєві»? У тому генделі в Нусле? Та там що день — бійка, — що ви хочете, це ж Нусле.

1 Ратлік, в Україні також відомий під назвою празький крисарик — одна з найдрібніших у світі собачих порід.

— У боснійському Сараєві, пане корчмарю. Там ерцгерцога Фердинанда застрелили. Як вам таке?

— Я в такі справи не лізу, хай мене всі разом у сраку поцілують, — люб'язно відповів пан Палівець, натоптуючи файку, — в наші часи ліпше в таке не пхатися, коли не хочеш в'язи скрутити. Я собі простий шинкар, до мене прийшли — я пива налив. А всякі Сараєва, політика, небіжчик ерцгерцог — то не наші справи, пхатимеш носа — ще, гляди, за ґрати у Панкрац заgrimиш.

Бретшнайдер затих і тоскно обвів поглядом безлюдну корчму.

— Тут начебто портрет найяснішого цісаря колись висів, — озвався він, трохи помовчавши, — якраз отам, де тепер дзеркало.

— А, було таке, — озвався пан Палівець, — висів, тільки ж мухи його обсирали — страшно, тож я його на горище відтарабанив. Знаєте, від гріха подалі, бо ще хтось щось ляпне, а ти розґрібай. Воно мені треба?

— Жажіття якесь у тому Сараєві, скажіть, пане корчмарю?

На таке підступно прямолінійне запитання пан Палівець відповів вельми обтічно:

— О цій порі у Боснії й Герцеговині страшна спека. Коли я там служив, доводилося нашому оберлейтенантові щодня лід на голову класти.

— І в якому полку ви служили, пане корчмарю?

— Я таких дрібниць у голові не тримаю, ніколи тими штуками не цікавився й нікуди носа не пхав, — відказав пан Палівець, — зайва цікавість до добра не веде.

Агент Бретшнайдер остаточно вмовк, і його понуре обличчя проясніло тільки з появою Швейка, який одразу замовив чорного пива, зауваживши:

— У Відні теж сьогодні жалоба.

В очах Бретшнайдера сяйнула надія.

— У Конопіште вивісили десять чорних прапорів, — зронив він.

— Треба було дванадцять, — заявив Швейк, сьорб-
нувши.

— Чому дванадцять? — здивувався Бретшнайдер.

— Для рівного ліку, щоб дюжина була. Воно й раху-
вати зручніш, і дешевше, коли зразу дюжиною береш. —
пояснив Швейк.

Запанувала тиша, яку сам Швейк і порушив гучним
зітханням.

— Отож полетіла до Бога душенька, вічна йому
пам'ять. Так і не діждав цісарем стати. Пригадую, як
я служив у війську, був у нас один генерал. Упав він із
коня та й забився на смерть. Хотіли йому допомогти назад
на коня залізти, аж глип — а він, як є, мертвісінький.
А міг же дослужитися й до фельдмаршала. Це все на
стройовому огляді сталося. Одні збитки від тих стро-
йових оглядів. У тому Сараєві теж, видно, був якийсь
стройовий огляд. Яюсь, пригадую, на такому стрйово-
му огляді забракло мені на мундирі двадцяти гудзиків,
то посадили до айнциліку¹ на чотирнадцять діб, ще й дві
доби лежав я там, як бідося, зв'язаний козликком. Але
на війні мусить бути дисципліна, без того діла не буде.
Наш оберлейтенант Маковець — той нам завше казав:
«Має бути дисципліна, ви, бевзі тупоголові! Ви би всі
радо по деревах сиділи, як ті мавпи, а дзуськи, війна
з вас людей зробіть, вилупки ви притрушені!». І хіба ж
то не правда? Ви лиш уявіть скверик, хоч би й отой, що
на Карлівці, і на кожнісінькому дереві по недисципліно-
ваному солдатіві. От що мене завше лякало найбільше.

— У Сараєві, — знов закинув наживку Бретшнай-
дер, — явно серби постаралися.

— Помиляєтеся, — відповів Швейк, — це все турки,
через Боснію та Герцеговину.

І Швейк виклав своє бачення австрійської міжна-
родної політики на Балканах. Мовляв, турки 1912 року

1 Військове покарання, окрема камера.